

עלון דברי תיים ליום הכיפורים

אבל אנחנו, בני המלך, חטאנו ולא שמענו לדברי התורה, עברנו על מצוותיה, ולכן קצף הקב"ה וגירש אותנו מארצנו, והחריב את בית המקדש, ומאז ועד

עתה אנו בגלות הרעה והמרה הזו, תחת גזירות ורדיפות, מיליוני יהודים הומתו במיתות משונות מאז יצאנו לגלות, ובפרט בדור האחרון.

ולכן בשעה זו, כאשר אנו מתאספים יחד לעמוד ולהתחנן לפני אבינו שבשמים, שיאמר די לצרותינו, ויגאלנו ברחמי שנית, בשעה זו בושנו מאד במעשינו, כי אין לבוא אל שער המלך בלבוש שק מלוכלך בעונות, ולכן גמרנו בדעתנו שאין אופן אחר לבוא לפני ה', אלא כאשר נלך קודם אל התורה ולבקש ממנה מחילה, כיון שעל ידה קצף ה' עלינו, ונעמוד לפניה בדמעות שלישי, וכאשר תמחול לנו התורה, נבקש ממנה שתלך ותשתדל עבורנו אצל הקב"ה, שגם הוא ימחול לנו על שעברנו עליה ירחם עלינו.

בעל לב אברהם

"נקי כפים ובר לבב אשר לא נשא לשוא נפשי ולא נשבע למרמה"

וצ"ב איזו מעלה מיוחדת היא "לא נשבע למרמה" עד שהפסוק מבטיח כי אדם שיש בידו מעלה זו הוא שיעלה בהר ה' וכי איזה אדם, ולו הפשוט ביותר, יעז להישבע לשקר?

אלא, שכאשר הנשמה יורדת לעולם הזה, משביעים אותה: תהי צדיקי ואל תהי רשע כמ"ש במס' נדה.

"ולא נשבע למרמה" הנאמר כאן מתייחס לשבועה שכל אדם נשבע בטרם בא לעולם, וכאשר הוא נשמר מחטא – הרי מתברר למפרע כי שבועה זו לא היתה שבועת שקר, ואדם שאינו חוטא, "הוא יעלה בהר ה' ויקום במקום קדשו!"

האהבת ישראל מויזניץ

"על חטא שחטאנו לפניך ביצר הרע" (וידוי)

וצ"ב מה הכוונה בידוי זה, וכי יש חטא שאין עושים ביצר הרע?

אלא, אנו מתוודים על שלא עשינו מהיצר הרע עצמו טוב, וכמו שביארנו את מאמר חז"ל "בכל לבבך – בב' יצריך", שגם את היצר הרע צריך להפוך לטוב, וזה מה שאמרו חז"ל בקידושין שהקב"ה אמר לישראל: בראתי יצר הרע, בראתי לו תורה תבלין, דהיינו שע"י התורה מתבל את היצר הרע שיהיה טוב! **הלב שמחה מגור**

"נטל את הדם והזה ממנו א' למעלה זו למטה" (סדר העבודה)

רמז נפלא כתב הרמ"א בספרו תורת העולה, על מנין ההזאות של א' למעלה ושבע למטה, דהיינו: אין פלא שישראל נכשלים בחטאים, שהרי יש בהם רק כח א' של חלק אלוה ממעל בקרבם, והוא אשר מושך אותם למעלה, לתורה ולמצוות, אך כנגדו יש ז' כוחות של יצר הרע, כמאמר חז"ל "שבעה שמות יש לו ליצר הרע", והם מושכים אותו למטה, כלומר לעבירות!

ויש להוסיף על כך, דהנה בגמ' למדו שהכהן מזה ז' למטה ממה שנאמר לגבי פר כהן גדול, ואילו ההזאה שלמעלה, נלמדה ממה שנאמר בשעיר העם.

ולא בכדי, נרמזה ההזאה שלמעלה בקרבן העם, בעוד שזו ההזאות שלמטה נרמזו בפרו של הכהן הגדול, שכן אמרו חז"ל "כל הגדול מחבירו יצרו גדול ממנו", ולכן לכהן הגדול צריך להזכיר את הז' שלמטה, כדי שלא יתגאה בזוכרו עד כמה קל ליפול ברשתו של היצר, אך לעומת זאת, להמון העם צריך להזכיר דווקא את הא' שלמעלה, כי בהם יצר הרע מתגרה ומבקש להכניס יאוש בלבם, כאילו מרוב עוונותיהם ננעלו בפניהם שערי תשובה, ולכן דווקא בשעיר העם, רמז הכתוב את הא' שלמעלה, כלומר: למרות הכל, עדיין אחוים אתם בידו של הקב"ה, ואל תתייאשו מלשוב אליו!

דרשות רבינו יוסף נחמיה

הקשר בין סיפורו של יונה – ליום הכיפורים

הגאון מילנא מבאר את כל ספר יונה בדרך רמז וסוד, ועל פי פירושו, קיים קשר הדוק בין ספר יונה ליום הכיפורים, לא רק בגלל תשובת אנשי נינוה, בריחתו של יונה ויסורים המכפרים, אלא בשל מהותו ותכליתו של ספר זה.

"אבינו מלכנו מחוק ברחמיך הרבים כל שטרי חובתינו"
וצ"ב מה ההדגשה "מחוק ברחמיך הרבים"?

הנה מחיקת כתב מנייר אפשר בב' אופנים: א' ע"י הדחה, באמצעות מים או נוזל אחר, ב' ע"י גרידה בסכין.

וההבדל בין ב' האופנים הוא שבאופן הא' נשאר הנייר שלם משא"כ באופן הב'.

גם מחיקת עוונות תיתכן בב' אופנים: יש מחיקה שאין האדם סובל כלום ממנה, כמו "המעביר על מדותיו מעבירין לו על כל פשעיו", וכן "תשובה ותפילה וצדקה מעבירין את רוע הגזירה", אבל יש גם מחיקה אחרת – על ידי יסורים הממרקים עוונותיו של אדם.

ואנו מבקשים, אם כן, "מחוק ברחמיך הרבים כל שטרי חובתינו" – מחיקה שלא ע"י יסורים!

"אבינו מלכנו עשה למען באי באש ובמים על קידוש שמך"

וצ"ב מה בין "באי באש" ל"באי במים", הלא לכאורה עניינם א'?

אלא, כאשר פוגעת האש בגופו של אדם, הרי מתמלא הגוף כולו כוונות, צבעו משחיר, ובמקרים חמורים יותר לא נוכל לזהות את האדם, כי פגיעת האש השחיתה את גופו.

ולעומת זאת, כאשר אדם טובע במים רבים, אין כל חסרון בבשרו, ואפי' שערה א' לא חסרה בראשו, שלם הוא לחלוטין, ובכל זאת – אין בו רוח חיים.

צרותיו של עם ישראל משתייכות לב' הסוגים: במהלך ההיסטוריה עלו רבים על המוקד, בכבשנים ובמחנות השמדה, אך היו גם שהמיטו עלינו אסונות שהם כ"מים", לא פגעו כלל בגוף, אלא נטלו את הרוח, את הנפש היהודית, ואנו מבקשים מהקב"ה שיעשה הן למען אלו והן למען אלו!

בעל אלף המגן

המנהג הוא בכל תפוצות ישראל, להוציא ספר תורה קודם כל נדרי ולחבקו ולנשקו. ובטעם למנהג זה, יש לבאר על פי משל למלך גדול שהיה לו בן יחיד שהיה חביב עליו כגופו, ונתן לו כל מה שהיה לבו חפץ, ושכר לו מלמדים מיוחדים שילמדוהו ויחננוהו וישמרוהו, והיה למלך ידיו נאמן שהמלך אהבו כנפשו, וכל דבר חשוב שהיה למלך, שיתף בו את אהבו, ואת האוהב הזה שכר המלך שילמד עם בנו חכמה ומוסר.

והנה, ביום מן הימים קם בן המלך ומרד באוהב המלך, ביזה אותו ברבים וזרק אבן בראשו לעיני כל שרי וחשובי המלך. כאשר שמע המלך את רעת בנו, כעס מאוד, ומרוב כעסו השליך את בנו מן הארמון, ואף ציוה להשליך אותו לבית הכלא, כעונש על מה שעולל לאוהב המלך.

חלף זמן, ובן המלך שהתייסר בכלאו, הבין כי טעה כאשר עולל כן לאוהב המלך, וגמר בלבו לבוא לפני המלך ולהתחנן בפניו שימחל לו על הרעה שעשה ויחזירנהו לביתו כבראשונה, אולם מאחר שידע עד כמה גדולה אהבת המלך לאוהבו שכנגדו חטא, ידע שבדאי עדיין לא שככה חמתו ופחד לגשת אליו, אך לבסוף החליט לבוא תחילה לאוהב המלך, ליפול לרגליו בבקשת סליחה על מה שחטא כנגדו, ולבקש מהמלך שימחול לו, ואז בודאי יתרצה המלך וישיב את בנו למעמדו הראשון.

עד כאן המשל, והנמשל הוא: הלא אנו נקראים בנים לה' שנאמר "בני בכורי ישראל", והקב"ה מלכו של עולם אוהב אותנו, כאהבת אב את בנו יחידו, ורוצה בטובותינו, ואשר על כן הוציא אותנו ממצרים ודאג לכל מחסורינו במדבר, והאכילנו את המן, והכניסנו לארץ ישראל, ובנה לנו את בית המקדש, ובחר בנו מכל עם וקדשנו במצותיו, והבדילנו מן התועים, ונתן לנו את התורה הקדושה, אותה חמדה גנוזה שהיתה מונחת בחיקו של הקב"ה תתקע"ד דורות לפני בריאת העולם, ושבה הסתכל הקב"ה וברא את העולם, אותה כלי חמדה שמלאכי השרת ביקשו אותה לעצמם – ולא קיבלו, כי הקב"ה ייעד אותה לבניו אהוביו, לעמו ישראל, כדי שהתורה תלמד אותנו דרך חיים ובזכותה נצליח בכל ענייננו.

ביסודו של הפירוש הזה, עומד מאמר הזוהר הקדוש "יונה... דאיה איהי נשמתא דבר נש דנחתא להאי עלמא למיהוי בגופא דבר נש", ועל יסוד זה מבאר הגר"א, שתכלית הנשמה היורדת לעולם הזה, היא לתקן את עצמה ואת העולם, ואם אין היא מתקנת כנדרש, היה היא חוזרת לכאן בגלגול.

רעיון זה שזור נפלא בכל ד' פרקי הספר ופסקיו:

"ויהי דבר ה' אל יונה בן אמת" – הקב"ה שחותמו אמת, ונקרא בשם "אמת" פונה אל הנשמה שהיא בתו, ואומר לה לרדת מגנוי מרומים אל העולם הזה כדי לתקן.

אבל הנשמה אינה ממלאת את תפקידה והיא בורחת "תרשישה" ויורדת "יפו", "תרשיש" מציין את את הכסף והזהב שבועולם – תאות הממון, ו"יפו" מציין את היופי שקשור בתאוות הגוף, כלומר, הנשמה נמשכת אחר תאוות העולם הזה, וגורמת לאדם לחטוא.

ומכיון שהגוף חטא, החל "סער גדול בים והאוניה חשבה להישבר", כלומר: מדת הדין מקטרגת על האדם ונגזר דינו למוות, כל הנסיונות של האיברים וכוחות הגוף לבטל את הגיזרה, אינם עולים יפה, "ויראו המלחים" – אלו מנהיגי הגוף, הן המוח והלב ושאר כוחות וכו', "ויאמרו אליו מה נעשה..." – מה נוכל למצוא תקנה לך שנוכל להתרפא ולהשקט מגזר הדין.

והאדם אכן מת, "ויטלו את יונה ויטילוהו" – הנשמה עוזבת את הגוף, ורק אז "יועמוד הים מזעפו" – מדת הדין הפסיקה לקטרג.

הפרק השני מתאר את הדין הקשה העובר על הנשמה בגיהנום, בסופו נגזר עליה שתשוב בגלגול.

הפרק השלישי פותח בתשובה של הנשמה לעוה"ז בגלגול: "ויהי דבר ה' אל יונה שנית לאמור" – אבל בפעם הזאת, הנשמה אינה משתמטת, אלא ממלאת את שליחותה ומתקנת את העולם.

לפי פירוש זה, הקשר של ספר יונה לתשובה ומעשים טובים, אינו רק בפרקיו האחרונים, בתשובת אנשי נינוה, כפי שעולה מפשט הפסוקים, אלא גם בפרקים הראשונים: מתוך השיחה בין המלחים ויונה, המתפרשת כשיחה בין הגוף ונשמה, עולים יסודות חשובים של חשבון הנפש ומהות חובת האדם בעולמו: "מה מלאכתך" – מה אומנות נתן לך ה' כששלח אותך לנ, "ומאין תבוא" – ומאיזה מקום חוצבת, שעל כן צריך לעשות מעשים כדי שיחזור לשרשו, "מה ארצך" – מאיזו ארץ יצאת לכאן.

עניני מוסר וחשבון עולים גם בפרק השני, בתיאור המשפט של הנשמה לאחר שנפרדה מהגוף: שאול, מצולה, נהר, מים, תהום וסוף, מרמזים על הגהינום ומדוריו. הרשעים נידונים בגיהנום ע"י ד' קליפות: "תהו", "בהו", "חושך", "תהום", וגם הן נרמזות בפסוקי הפרק.

גם לפרקים האחרונים, שעוסקים בתשובת אנשי נינוה, יוצק הגר"א משמעות מיוחדת שמבליטה את הקשר לימי התשובה וליום הכיפורים, כאמור, שולח ה' את הנשמה שנית אל העיר הגדולה לתקנה. על הפסוק "ונינוה היתה עיר גדולה לאלקים מהלך שלשת ימים" אומר הגר"א: אבל נינוה לא הלכו בני אלוקים רק ג' ימים, והן ר"ח אלול, וראש השנה ויום הכיפורים, ועל הפס' הבא "ויחל יונה לבוא בעיר מהלך יום א' ויקרא ויאמר עוד ארבעים יום ונינוה נהפכת", הוא אומר: "יום א'" – ביום הראשון שהתחיל להלך הוא ר"ח אלול להוכיח אותם, "ויאמר עוד ארבעים יום" – יש פנאי עד יום הכיפורים, ונינוה נהפכת, שאז נחתם אם לא ישובו בתשובה.

ע"פ ספר יונה עם ביאור הגר"א

"והוא רחום יכפר עון" וערבית מוצאי יום כיפור

וצ"ב דעל אלו עוונות מבקשים מהקב"ה שיכפר בשעה זו, לאחר שעמדנו בתפילה לילה ויום בצום ובזעקה, וביקשנו סליחה ומחילה, ואנו שמחים ובטוחים שאכן הקב"ה מחל לנו, ועל מה נותר לבקש "והוא רחום יכפר עון"?

ויש לבאר ע"פ הסבר רבי יהונתן אייבשיץ בספרו יערות דבש על הפס' "ברגע קטון עזבתיך וברחמים גדולים אקבצך", וכך ביאורו: היצר הרע בא אל האדם "ברגע קטון", הוא אינו מסית אותו לחלל שבת, חלילה, אבל לקראת יציאת השבת, הוא הופך את האדם לחסר סבלנות: הנה עוד כמה רגעים, תוכל כבר להשליך מעליך את קדושת השבת, כאותה הממהרים לצאת מן השבת... "רגע קטון" זהו המעכב את הגאולה, וזהו "ברגע קטון עזבתיך".

וכך לקראת יציאת יום הכיפורים, בעצת היצר כבר מתגנבת אל לבנו המחשבה על כי עוד רגע קטן כבר נוכל לאכול ולשתות ולחזור לחיי החולין, כך מפסידים אנו את המעלה הנשגבת שרכשנו לנו ביממה של חיים כמלאכים. ועל כן אנו ממהרים לבקש "והוא רחום יכפר עון"...

הרב שבת דוב רוזנטל שליט"א

נאה ומתקבל יהיה לסיים את אסופת הפנינים לימים נוראים עם פנינה נפלאה מר' ישראל סלנטר, שהיה אומר: העולם נהוג לשוב בתשובה בימי הסליחות, אנשי מעשה מקדימים לשוב בחודש אלול, ואני אומר שיש להתחיל בתשובה תיכף אחר נעילת יום הכיפורים, כלומר, ה"אלול" צריך להתחיל כבר בסיומו של ה"אלול" הקודם...

פינת ההלכה – קידוש בשבת יום הכיפורים

בתשובות הצמח צדק מליובאוויטש, מיישב קושייה נפלאה שהונחה בפניו: בתשובות הרשב"א הביא בשם הרמב"ם שמן התורה חייבים לאכול בשבת כזית פת, והקשו לצמח צדק, שא"כ לשיטת ריש לקיש הסובר שחצי שיעור מותר מן התורה, אז גם כאשר חל יום הכיפורים בשבת, יהיה חיוב לאכול כזית, שהרי איסור אכילה ביוהכ"פ הוא רק בשיעור ככותבת, וכזית, שהוא פחות מככותבת, אינו אלא חצי שיעור, שלריש לקיש הוא מותר, וא"כ יוכל אדם לקיים גם את מצות העינוי ביוהכ"פ, וגם את מצות האכילה בשבת?

ותמצית תירוצו של הצמח צדק הוא דמאחר שהתורה ציותה בפירוש "תענו את נפשותיכם" גם כאשר חל יוהכ"פ בשבת, א"כ ביטלה התורה את מצות אכילת שבת ועונג שבת כאשר חל בה יוהכ"פ, ומעתה אין עוד שום מצוה גם באכילת כזית, למרות שמבחינת הלכות יוהכ"פ הוא פחות מכשיעור, כי ביום זה המצוה היא לענות נפש.

הגאון רבי צבי פסח פראנק, רבה של ירושלים, מזכיר את תשובת הצמח צדק בבואו לדון בשאלה הלכתית שהונחה על שולחנו: מעשה בחולה שיש בו סכנה שע"פ פקודת הרופאים נאלץ לאכול ביוהכ"פ שחל בשבת – האם חייב הוא לקדש טרם יאכל? והנה, מטעים הגרצ"פ פראנק דדברי הצמח צדק שהתורה הפקיעה את חיוב עונג שבת ביוהכ"פ שחל בשבת, כל זה אמרו לגבי מי שחייב להתענות, אבל מי שמצווה לאכול, יש לדון שיהיה חייב גם בקידוש, כדינו בכל שבת.

והוא מביא את דברי רבי עקיבא איגר שהעיר על דברי המגן אברהם שכתב שאין צריך לקדש בשבת שחל בו יום הכיפורים, וז"ל "אפשר דזה אינו אלא ביוהכ"פ לחוד, אבל ביוהכ"פ שחל בשבת, י"ל דחולה שאין עליו חיוב תענית צריך לקדש".

אולם במשנה ברורה לא נפסק כחידושו של רע"א, והרב יוסף כהן, אב"ד ירושלים, כתב ליישב את דעת המגן אברהם שנפסקה להלכה, שאף חולה שמצוה עליו לאכול, מ"מ גדר קדושת השבת הזה הוא בעניו נפש, והקידוש ביום זה הוא שלא לאכול, וכדברי האור שמח שכתב "נראה לי שקדושת יום הכיפורים חיילא על שבת ג"כ להקדישו בשבתות מכל אכילה, דקדושת יוהכ"פ גם לשבת אהני שיוקדש בעינוי נפש, ולכן ביוהכ"פ שחל בשבת וחולה שיש בו סכנה, שצריך לאכול, מורה אני דלא מקדש גם על שבת, דזה קדושת שבת אז – שלא לאכול בו".

סיפור השבוע

הסבא מסלבודקא קרא פעם לא' הבחורים והשמיע באזניו כמה דברי מוסר שצריך היה להשמיע לאזניו, וכעבור שבוע קרא שוב לאותו בחור, ושוב אמר לו אותם דברי מוסר ממש שכבר אמר לו שבוע לפני כן.

תמה הבחור והעיר "והלא אותם הדברים כבר אמר לי הרב לפני שבוע?" ענה לו הסבא מסלבודקא "וכי כאשר תהיה בתחנת הרכבת בלונדון, תעמוד שם על הפסים והרכבת תתקרב, והקטר ישמיעה צפירה כדי שתזוז מן המקום, כלום תאמר גם אז שכבר שמעת אתמול את קול הצפירה?!...!"

גמר חתימה טובה!

יוצא לאור לע"נ מזל טוב בת תמר. ת.ג.צ.ב.ה.

לכל ענייני העלון נא לפנות לטל' 7989-296-978-001

לקבלת הגליון באימייל נא לשלוח אימייל ל-

kossover@gmail.com